

УДК 347.626.6

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.1.56>

МАЙНОВІ ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ ПОДРУЖЖЯ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Ільїна А.О.,
старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Інституту права та безпеки ОДУВС
ORCID: 0000-0001-6401-6990

Ільїна А.О. Майнові права та обов'язки подружжя: сучасні тенденції.

У статті досліджено сучасні трансформаційні процеси, що відбуваються у сфері правового регулювання майнових прав та обов'язків подружжя в умовах динамічної цифрової економіки, стрімкої транскордонної мобільності капіталу та кардинальної зміни соціально-рольових моделей сім'ї. Встановлено, що традиційні інститути сімейного права, які були засновані на патріархальній домініанті та домінуванні виключно матеріальних активів, виявилися об'єктивно неспроможними адекватно врегулювати відносини щодо нематеріальних, цифрових та транскордонних активів. Ця неспроможність особливо гостро проявляється у відсутності чітких компенсаційних механізмів для партнера, який інвестував час та зусилля у розвиток «людського капіталу» іншої сторони. Центральна проблема полягає у диспараті між юридичним принципом рівності часток та фактичною економічною нерівністю, що виникає внаслідок відсутності належної правової оцінки нефінансового внеску одного з партнерів.

Проведено комплексний аналіз ключових тенденцій, зокрема, домінуючого переходу від імперативного законного режиму спільної сумісної власності до договірної децентралізації. Обґрунтовано, що індивідуалізований шлюбний контракт еволюціонував у превентивний, інтегрований інструмент фінансового планування, який дозволяє створювати гібридні режими власності, чітко розмежовувати високоризикові та боргові зобов'язання, а також встановлювати гнучкі договірні аліментні зобов'язання *inter partes* на умовах компенсації. Детально розглянуто необхідність радикального розширення об'єкта власності шляхом включення інтелектуальної власності, корпоративних прав та, особливо, криптовалютних активів. Особлива увага приділена необхідності розмежування активного приросту вартості бізнесу (внаслідок спільних зусиль) від пасивного (ринкові фактори), що вимагає залучення вузькопрофільних фінансових експертів та інтердисциплінарної експертизи для їхньої точної оцінки та справедливого поділу.

Акцентовано увагу на застосуванні концепції «людського капіталу» та юридичній валідації рівноцінності нефінансової праці (догляд, домашнє господарство). Доведено, що невизнання цієї праці прямо призводить до майнової асиметрії подружжя. На основі аналізу практики виокремлено механізми економічної реабілітації (наприклад, фінансування перекваліфікації) та компенсації інвестицій у професійну кваліфікацію партнера, що є необхідною умовою відновлення економічної рівноваги.

Зроблено висновок, що ефективність захисту майнових прав вимагає посилення публічно-правового контролю за умовами шлюбних договорів на предмет їхньої кабальності та нерівності, а також пріоритетного розвитку медіації як більш гнучкого та конфіденційного способу вирішення складних сімейних спорів.

Ключові слова: майнові права подружжя, шлюбний договір, спільна власність, нематеріальні активи, цифрові активи, криптовалюта, людський капітал, егалітарність.

Ilina A.O. Property rights and obligations of spouses: modern trends.

The article examines the contemporary transformative processes occurring in the legal regulation of property rights and obligations of spouses amidst a dynamic digital economy, accelerated cross-border capital mobility, and fundamental changes in family socio-role models. It is established that traditional family law institutions, which were founded on patriarchal dominance and the prevalence

of exclusively tangible assets, have proven objectively incapable of adequately regulating relations concerning intangible, digital, and cross-border assets. This inadequacy is particularly acute in the absence of clear compensation mechanisms for the partner who invested time and effort in developing the «human capital» of the other party. The core problem lies in the disparity between the legal principle of equal shares and the actual economic inequality that arises from the lack of proper legal valuation of one partner's non-financial contribution.

A comprehensive analysis of key trends is conducted, specifically the dominant shift from the imperative statutory regime of joint marital property to contractual decentralization. It is substantiated that the individualized marriage contract has evolved into a preventive, integrated financial planning instrument that allows for the creation of hybrid property regimes, the clear delimitation of high-risk and debt obligations, and the establishment of flexible contractual alimony obligations inter partes based on compensation terms. The necessity of a radical expansion of the property object is examined in detail, including intellectual property, corporate rights, and, specifically, cryptocurrency assets. Special attention is paid to the need to differentiate between the active growth in business value (resulting from joint efforts) and passive growth (market factors), which necessitates the involvement of highly specialized financial experts and interdisciplinary expertise for accurate valuation and equitable division.

Particular focus is given to the application of the «human capital» concept and the legal validation of the equal value of non-financial labor (caregiving, housekeeping). It is proven that the non-recognition of this labor directly leads to spousal property asymmetry. Based on practice analysis, mechanisms for economic rehabilitation (e.g., financing professional retraining) and compensation for investments in a partner's professional qualifications are highlighted as essential prerequisites for restoring economic equilibrium.

It is concluded that the effectiveness of protecting property rights requires the strengthening of public-legal control over the terms of marriage contracts regarding their unconscionability and inequality, as well as the priority development of mediation as a more flexible and confidential means of resolving complex family disputes.

Key words: spousal property rights, marriage contract, joint ownership, intangible assets, digital assets, cryptocurrency, human capital, egalitarianism.

Постановка проблеми. Традиційні інститути сімейного права, що регулюють майнові відносини подружжя, зіткнулися з низкою екзистенційних викликів, зумовлених стрімкою цифровізацією економіки, транскордонною мобільністю капіталу та кардинальною зміною соціально-рольових моделей сім'ї. Норми, які були сформовані в умовах домінування матеріальних активів (нерухомість, транспорт, побутові предмети) та патріархального устрою, де нефінансова праця однієї зі сторін (догляд за дітьми та домашнє господарство) не отримувала належної економічної валідації, виявилися об'єктивно неспроможними адекватно врегулювати сучасні відносини. Ця неспроможність особливо гостро проявляється у сфері нематеріальних активів, таких як інтелектуальна власність, корпоративні права, стартапи, високоризикові інвестиції та, особливо, криптовалюти, які часто виводяться з-під традиційного режиму спільної сумісної власності через складність їхньої ідентифікації та оцінки.

Критична проблема полягає у диспараті між юридичним принципом рівності часток та фактичною економічною нерівністю, що виникає внаслідок розірвання шлюбу. Партнер, який присвятив себе розвитку «людського капіталу» іншої сторони (фінансуючи освіту, забезпечуючи тил для кар'єрного зростання) або жертвуючи власною професійною кваліфікацією заради сім'ї, часто залишається без справедливої компенсації за свій економічний внесок, оскільки законний режим майна традиційно зосереджений лише на фіскально-вимірюваних доходах [1]. З огляду на це, існує нагальна потреба у реконцептуалізації законного режиму, який має відійти від жорсткої універсальності до гнучкого, індивідуалізованого та договірної регулювання, що здатне врахувати ці складні немайнові та економічні внески. Крім того, зростаюча кількість транскордонних шлюбів та фактичних співжиттів загострює колізійні проблеми та вимагає розробки уніфікованих механізмів превентивного правового захисту для забезпечення правової визначеності та запобігання соціальній несправедливості. Особливої гостроти та катастрофічної непередбачуваності проблематика набула в умовах повномасштабної військової агресії, яка створила унікальні правові виклики, пов'язані з втратою спільного майна внаслідок бойових дій, зміною правового статусу одного з партнерів (військовослужбовець, зниклий безвісти) та появою нових підстав для поділу

майна, набутого під час воєнного стану. Вирішення цієї багатоаспектної проблеми є критично важливим для модернізації сімейного права.

Метою цього дослідження є здійснення комплексного системного аналізу сучасних тенденцій у сфері майнових прав та обов'язків подружжя, ідентифікація ключових правових інновацій та визначення найбільш ефективних механізмів забезпечення економічної справедливості та правової визначеності в умовах сучасних трансформаційних суспільних процесів.

Стан опрацювання проблематики. Проблема майнових прав подружжя завжди перебувала у полі зору вітчизняних та зарубіжних науковців-цивілістів та сімейно-правознавців. Значний внесок у розвиток класичної доктрини спільної сумісної власності та договірних відносин подружжя зробили такі видатні українські вчені, як В.І. Борисова, І.В. Жилінкова, З.В. Ромовська, Є.О. Харитонов та Ю.С. Червоний. Їхні класичні праці були зосереджені на тлумаченні законного режиму, правовій природі шлюбного договору та процедурах поділу традиційних матеріальних активів.

Однак, сучасні тенденції, що охоплюють питання людського капіталу, нематеріальних активів та колізійного права у шлюбних відносинах, є відносно новими для ґрунтовного наукового аналізу, що поглиблює їхню проблематизацію. Хоча окремі аспекти договірного регулювання та захисту прав у фактичному співжитті детально висвітлені у наукових публікаціях, системний, інтегрований аналіз, що охоплює інтердисциплінарний вимір (економіка, право, соціологія) та проблематику цифрових активів і економічної реабілітації, є недостатнім. Це обґрунтовує необхідність цього дослідження як спроби цілісного осмислення динаміки інституту, що здатен поєднати класичні доктринальні засади із потребами сучасної реальності.

Виклад основного матеріалу. Інститут майнових прав та обов'язків подружжя нині переживає етап докорінної реформації, відображаючи глибинні зміни у структурі сім'ї, економічних відносинах та суспільному сприйнятті гендерних ролей. Сучасна доктрина і практика категорично відходять від архаїчної моделі, заснованої на патріархальній домінанті та жорсткій фіскальній уніфікації, на користь парадигми егалітарного партнерства, де центральною віссю є договірна свобода, принцип економічної справедливості та захист вразливих партнерів. Актуальність цієї проблематики безпрецедентно зростає через необхідність правової адаптації до складних, часто віртуальних, активів та багатовекторності сімейних моделей. Крім того, критичним фактором стало запровадження правового режиму воєнного стану [2; 3; 4], що вимагає негайного доктринального осмислення щодо правового режиму фінансової допомоги, отриманої від держави або міжнародних організацій (якщо це є спільним чи особистим майном), а також компенсаційних механізмів за спільне майно, знищене внаслідок збройної агресії.

Ключова тенденція полягає у домінантному переході від імперативного до диспозитивного регулювання, забезпеченому інструментарієм шлюбного договору (контракту) [5]. Його роль еволюціонувала від постфактум-інструменту поділу майна до превентивного, інтегрованого механізму фінансового та майнового планування. Сучасний контракт є вкрай гнучким, дозволяючи подружжю створювати індивідуалізовані, гібридні режими власності, що є його визначальною характеристикою. Наприклад, партнери можуть застосовувати режим роздільної власності щодо доходів, отриманих від професійної чи підприємницької діяльності, забезпечуючи їхню повну фінансову автономію, але при цьому встановлювати режим спільної часткової власності щодо набутої нерухомості, придбаної для спільного проживання. Важливим аспектом є регламентація управління активами, що належали одному з подружжя до шлюбу, але які внаслідок спільних зусиль або капітальних інвестицій іншого партнера, набули значної додаткової вартості (як-от, реконструкція успадкованого житла). Контракт визначає порядок розподілу цієї приростової вартості, мінімізуючи спори про «поліпшення» особистого майна. Надзвичайно гостро стоїть питання регулювання ризиків та боргових зобов'язань [6, с. 251-252]. Контракт забезпечує чітке розмежування особистих боргів (наприклад, азартні ігри, ризиковані інвестиції, що не принесли вигоди сім'ї) від спільних зобов'язань (іпотека, кредити на придбання спільного майна), що є критично важливим для захисту невинного партнера від фінансової відповідальності за дії іншого. Також, шлюбний договір активно використовується для встановлення договірних аліментних зобов'язань *inter partes* після розірвання шлюбу [7, с. 405], дозволяючи партнерам відійти від загальних законних норм щодо розміру та тривалості утримання, встановлюючи його на основі принципу справедливої компенсації за економічні втрати, понесені в інтересах сім'ї чи кар'єри іншого. Договірна свобода тут слугує інструментом підвищення фінансової передбачуваності та зменшення залежності від суб'єктивного судового тлумачення.

Паралельно з цим, судова та правозастосовна практика зіткнулася з необхідністю радикального розширення поняття спільно набутого майна з огляду на трансформацію структури світової економіки. Обмеження сфери спільного майна лише матеріальними активами є анахронізмом. Сучасна юриспруденція активно включає до нього нематеріальні активи, що мають комерційну цінність. Це охоплює інтелектуальну власність у широкому сенсі: патенти, торгові марки, об'єкти авторського права (літературні твори, музика, програмне забезпечення), створені або суттєво доопрацьовані під час шлюбу. Особливу складність викликає оцінка корпоративних прав та вартості бізнесу. Суди змушені заглиблюватися у фінансовий аналіз, щоб розмежувати пасивне зростання вартості (зумовлене зовнішніми ринковими факторами) від активного зростання, яке є результатом спільної праці, вкладення спільного капіталу або нефінансової підтримки партнера. Для цього залучаються вузькопрофільні економісти, що свідчить про інтердисциплінарний характер сучасних сімейних майнових спорів [8]. Додатковим викликом є врегулювання питань, пов'язаних із криптовалютами та іншими децентралізованими фінансовими інструментами, які потребують спеціальних норм для їхнього виявлення, оцінки та поділу, що часто виходить за межі традиційного сімейного права.

Фундаментальне соціальне та правове зрушення полягає у застосуванні концепції «людського капіталу» (human capital) та юридичному визнанні рівноцінності нефінансового внеску. Сучасне вітчизняне законодавство констатує, що праця з ведення домашнього господарства, догляду та виховання дітей, а також забезпечення емоційної та організаційної підтримки є економічно еквівалентною зовнішньому фінансовому забезпеченню сім'ї [5]. Ця позиція ґрунтується на розумінні, що створення стабільного тилу є необхідною умовою для максимізації професійного та фінансового успіху партнера. Це має прямий вплив на поділ майна, гарантуючи рівні частки партнеру, який був економічно слабшим у шлюбі, але чий внесок у сімейний добробут був функціонально не меншим. У випадках інвестицій у професійну кваліфікацію (здобуття дорогої освіти), суди активно розробляють механізми компенсації інвестицій у «людський капітал», які можуть виражатися у встановленні спеціальних виплат, що не лише відшкодовують витрачені кошти, але й надають партнеру частку у потенційному збільшеному доході іншого, що є реалізацією принципу розподільчої справедливості.

Надзвичайно актуальним залишається питання правового режиму фактичного співжиття (фактичного шлюбу), популярність якого сьогодні зростає, особливо серед поколінь, які цінують гнучкість відносин. Хоча більшість юрисдикцій не надає цим відносинам автоматичного режиму спільної сумісної власності, як у зареєстрованому шлюбі, сучасна тенденція полягає у можливості застосування норм про спільну часткову власність або цивільного права про спільну діяльність [5; 9]. Це вимагає від партнера, який претендує на частку в майні, доведення спільного наміру щодо майна та інтеграції фінансів (спільні рахунки, спільне погашення кредитів, єдиний бюджет, що підтверджується транзакціями та свідченнями). Складність доказування у суді, де часто доводиться надавати непрямі докази, робить цей процес обтяжливим. Це, своєю чергою, стимулює попит на договори про спільне проживання (domestic partnership agreements) [10], які є превентивним засобом фіксації майнових прав та обов'язків, дозволяючи партнерам самостійно створити правовий режим, аналогічний шлюбному контракту, без формальної реєстрації відносин.

Важливим виміром сучасних майнових відносин подружжя є необхідність правового реагування на процеси глобалізації та транскордонної міграції капіталу. Подружжя дедалі частіше володіє активами в різних юрисдикціях (наприклад, нерухомість в одній країні, банківські рахунки в іншій, інвестиції у третій), що створює колізійні проблеми при поділі майна. Виникає питання про застосовне право: право країни реєстрації шлюбу, право країни проживання на момент придбання активу або право країни, де розташований актив (*lex rei sitae*) [11]. Сучасна тенденція вимагає від законодавців уніфікації колізійних норм та посилення ролі автономії волі у шлюбному контракті для визначення застосовного права, щоб уникнути ситуацій «правового туризму» та хаотичного застосування різних режимів власності до єдиного сімейного майнового комплексу.

Іншою актуальною проблемою, що визначає сучасні тенденції, є захист особистих даних та цифрова власність. Розширення поняття майна до нематеріальних активів вимагає чіткого врегулювання питань щодо прав на цифрові активи (профілі у соціальних мережах, накопичені «ігрові» цінності, домени, електронні книги, криптовалюти гаманці). Хоча більшість із них не мають прямої грошової оцінки у традиційному сенсі, вони можуть мати значну інформаційну або репутаційну цінність. Тенденція тут полягає у розробці спеціальних норм, які б розмежовували

майнові права (наприклад, на доступ до фінансових даних) від особистих немайнових прав (наприклад, на конфіденційність листування), навіть після розлучення, забезпечуючи захист приватності партнера, чий профіль чи дані були спільно використовувані.

Сучасна практика також акцентує увагу на механізмах «економічної реабілітації» партнера, який зазнав значних економічних втрат внаслідок шлюбу. Це особливо стосується випадків, коли один із подружжя був змушений перервати кар'єру або відмовитися від підвищення кваліфікації для догляду за спільними дітьми чи хворим членом сім'ї. Нова тенденція полягає у встановленні судами не просто аліментів на утримання, а компенсаційних виплат, спрямованих на відновлення трудового потенціалу (оплата курсів перекваліфікації, додаткової освіти, фінансування стажувань), що є проявом соціальної відповідальності права та його наміру нівелювати економічні наслідки нерівності сімейних ролей.

Аналізуючи сучасні тенденції, необхідно також виділити зростання попиту на медіацію та альтернативні способи вирішення спорів (ADR) у майнових питаннях. Збільшення складності активів (бізнеси, інвестиційні портфелі, нематеріальні права) та емоційної напруги у процесі розлучення робить традиційний судовий процес малоефективним. Тенденція полягає у посиленні ролі кваліфікованих фінансових медіаторів, які допомагають подружжю досягти консенсусу щодо оцінки та розподілу складного майна. Це дозволяє забезпечити більш гнучке, вигідніше та конфіденційне вирішення спору, ніж жорстке рішення суду, засноване виключно на нормах права.

Нарешті, слід відзначити тенденцію до посилення публічно-правового контролю за укладенням шлюбних договорів, незважаючи на принцип договірної свободи. Це стосується захисту від явної несправедливості (кабальності) умов договору, коли одна зі сторін, користуючись своїм домінуючим фінансовим становищем або юридичною неграмотністю іншої, включає умови, що суттєво погіршують матеріальне становище останньої [12]. Сучасні правові системи впроваджують механізми судового контролю (judicial review) та нотаріальної перевірки для забезпечення того, щоб обидва партнери отримали незалежну юридичну консультацію і повністю усвідомлювали наслідки підписання контракту, що є важливим запобіжником проти використання договірної свободи як інструменту економічної експлуатації.

Висновки. Проведений системний аналіз засвідчує, що інститут майнових прав та обов'язків подружжя перебуває на критичному етапі трансформації, ключовим вектором якої є перехід від імперативного фіскального універсалізму до договірної децентралізації та принципу економічної егалітарності. Домінуюча тенденція полягає у пріоритеті індивідуалізованого шлюбного контракту як багатофункціонального інструменту, що забезпечує гнучке управління активами, превентивне розмежування боргових зобов'язань та мінімізацію ризиків, посилюючи тим самим правову автономію партнерів. Ця динаміка супроводжується радикальним розширенням об'єкта власності, що виходить за межі матеріальних речей і включає нематеріальні, цифрові та транскордонні активи (зокрема, інтелектуальну власність, корпоративні права, криптовалютні активи). Це вимагає від правозастосування інтердисциплінарної експертизи для адекватної та справедливої оцінки їхньої приналежності та вартості.

Фундаментальним досягненням сучасної юриспруденції є юридична валідація нефінансової праці та застосування концепції «людського капіталу». Це є визнанням того, що нефінансовий внесок (догляд, ведення господарства) є економічно еквівалентним зовнішньому фінансовому забезпеченню. На цій основі запроваджуються механізми компенсації інвестицій у кваліфікацію партнера та економічної реабілітації, що слугує засобом запобігання неоснованому збагаченню та відновленням економічної рівноваги після розірвання шлюбу. При цьому зростаюча кількість фактичних співжиттів вимагає від доктрини та практики чіткого визначення критеріїв доказування спільного наміру щодо майна. Також, виняткового значення набуває нагальна потреба врегулювання питань поділу та компенсації за втрачене майно подружжя, яке перебувало у зоні бойових дій або окупації, що є принципово новим викликом для сімейно-правової доктрини. Потреба у колізійній адаптації норм для врегулювання майнових відносин у транскордонних шлюбах стає критично важливою. З метою забезпечення балансу між договірною свободою і справедливістю, посилюється публічно-правовий контроль (judicial review) за умовами шлюбних контрактів на предмет їхньої кабальності, а також зростає роль медіації та альтернативних способів вирішення спорів, які забезпечують конфіденційне та більш гнучке врегулювання складних майнових конфліктів.

Таким чином, модернізація сімейного законодавства має бути спрямована на вдосконалення механізмів оцінки нефінансового внеску та забезпечення ефективного захисту економічно слаб-

шого партнера в умовах динамічної цифрової економіки. Це вимагає від українського законодавця не лише імплементації напрацьованих європейських доктрин щодо оцінки нематеріальних активів, але й посилення норм, що стимулюють превентивне договірне регулювання.

Подальше дослідження може бути здійснене у напрямку розробки уніфікованих методик оцінки та поділу корпоративних прав, нематеріальних активів і криптовалют, а також уніфікації колізійних норм для транскордонних сімейних спорів та визначення стандартів компенсаційних виплат у разі руйнування «людського капіталу» одного з партнерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Swennen F. Property Relations reports by jurisdiction. Update – Belgium. 2021. URL: <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/Belgium-Swennen.pdf>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 28, ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 29.09.2025).
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. Указ затверджено Законом № 2102-IX від 24.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 29.09.2025).
4. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 28.09.2025).
5. Сімейний кодекс України: Кодекс України; Кодекс, Закон від 10.01.2002 № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2002, № 21-22, ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/conv#n463> (дата звернення: 01.10.2025).
6. Фляжнікова Я.В. Шлюбний договір в Україні: переваги та недоліки. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2024. Вип. 86(2). С. 248–252. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/40-1.pdf>
7. Карпенко Р., Піскун Д. Проблематика виконання аліментних зобов'язань та стягнення аліментів на дитину за чинним сімейним законодавством України. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: *матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції* (ДДУВС, 11.03.2022). 2022. С. 405-407. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/9536/1/200.pdf>
8. Постанова КЦС ВС від 14 серпня 2024 року в справі № 522/3974/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121351896> (дата звернення: 11.10.2025).
9. Цивільний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, №№ 40-44, ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 11.10.2025).
10. Domestic Partnership Agreement. University of Illinois Springfield. 2016. URL: <https://www.uis.edu/sites/default/files/2021-05/Domestic-Partnership-Agreement-2016.pdf>
11. The lex rei sitae rule. *Nunzia Barra*. 2020. URL: <https://studiolegalebarra.com/2020/01/the-lex-rei-sitae-rule> (дата звернення: 11.10.2025).
12. Постанова КЦС ВС від 10 травня 2022 року у справі № 755/5802/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104258375> (дата звернення: 11.10.2025).